

УДК 94(4)“1991/2019”

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ПОТРЕБ ПОЛЬСЬКОЇ
МЕНШИНИ В УКРАЇНІ****ACTIVITIES OF POLISH NGOS IN THE FIELD OF
CULTURAL AND EDUCATIONAL NEEDS OF THE
POLISH MINORITY IN UKRAINE****Ількович В. М.,**аспірант кафедри новітньої історії України,
Київський національний університет ім. Тараса
Шевченка (Київ, Україна),
e-mail: vika22ilkovych@gmail.com**Ilkovych V.,**postgraduate student at the Department of
Contemporary History of Ukraine, Taras Shevchenko
National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine),
e-mail: vika22ilkovych@gmail.com

Проаналізовано основні напрямки та особливості діяльності громадських організацій польської меншини в Україні з часу здобуття Україною незалежності. Дослідження ґрунтуються на аналізі напрямків роботи громадських організацій, відомих заходах, акціях та подіях, які були організовані та проведені у контексті забезпечення культурно-освітніх потреб польської меншини в Україні. Оцінюється внесок громадських організацій в розбудову українсько-польських міжкультурних взаємин. Основна увага в дослідженні приділяється вивченню спектру напрямків взаємодії між польською громадою України та українським суспільством, вивченню її участі в житті українського суспільства та характеру міжнаціональних взаємин. Аналіз процесів проводиться в контексті політичних та соціально-економічних трансформацій в Україні з 1991 і по сьогодні. В процесі дослідження встановлено, що після виходу України та Польщі з-під впливу радянської ідеології розпочалась нова сторінка українсько-польського міжкультурного діалогу, було започатковано, організовано та проведено ряд культурно-освітніх заходів, фестивалів, створено ряд інституцій, медіа каналів та освітніх закладів. Значна роль у цих процесах покладається на громадянське суспільство обох країн. Автором також прослідковуються основні здобутки та надбання, які виникли в процесі плідної роботи громадських організацій польської меншини в Україні.

Ключові слова: міжкультурна взаємодія, громадська організація, культурно-освітня діяльність, фестиваль, польська мова.

The article analyzes main directions and peculiarities of public organizations of the Polish minority in Ukraine since Ukraine's gaining independence. The research is based on the analysis of the activities of NGOs, known events and actions, which were organized and conducted in the context of meeting the cultural and educational needs of the Polish minority in Ukraine. We estimate the contribution of NGOs in the development of Ukrainian-Polish cross-cultural relationships. The research focuses on the study of the spectrum of interaction between the Polish community of Ukraine and Ukrainian society, studying of its participation in the life of Ukrainian society and the nature of inter-ethnic relations. We analyze processes in the context of political and socio-economic transformations in Ukraine from 1991 to the present. In the course of the research it was found that after the exit of Ukraine and Poland from the influence of Soviet ideology, a new page of Ukrainian-Polish intercultural dialogue was launched, a number of cultural and educational events, festivals were launched, a number of institutions, media channels and educational institutions were created. Civil society in both countries has a significant role to play in these processes. The author also traces the main achievements and achievements that have arisen during the fruitful work of Polish minority organizations in Ukraine.

Keywords: intercultural interaction, public organization, cultural and educational activities, festival, Polish language.

Проблематика вивчення становища та розвитку етнополітичних процесів в незалежній Украї-

ні набуває особливого значення за умов розбудови України як суверенної, демократичної держави, яка обрала європейський шлях історичного розвитку. З огляду на принципи та парадигми демократичної політики у справах національних меншин, закріплені у Конституції та законах України, безумовною стає консолідація українського суспільства довкола питань підтримки та сприяння вільному розвитку різних етнічних груп, з одночасним дотриманням меж реалізації національно-культурних потреб та запитів, що окреслюють суверенітет України.

Репрезентативним у цьому випадку є розвиток транскордонної взаємодії та етнокультурного діалогу української та польської громад, які було успішно відновлено та налагоджено напередодні відновлення Україною державної незалежності. Одним із аспектів цієї взаємодії є забезпечення культурно-освітніх потреб польської етнічної групи на теренах України. Значною мірою ці питання досліджують Я. Варивода, Л. Вахніна, В. Гажаман, О. Калакура, Л. Мазепа, Л. Лойко, А. Любоневич, С. Рудницький та ін. Ми ж спробуємо розглянути роль саме польських громадських організацій в Україні у питаннях культурно-освітнього забезпечення життєдіяльності української польської громади в умовах побудови громадянського суспільства в Україні.

Метою даної роботи є дослідження процесу культурно-освітньої самореалізації польської меншини в Україні, після здобуття Україною незалежності.

Завдання цієї статті полягає у вивченні ролі громадських організацій польської меншини у забезпеченні власних культурно-освітніх потреб та налагодженні польсько-українського діалогу в межах діючого законодавства України та домовленостей між Україною та Польщею.

Варто зазначити, що серед ключових культурно-освітніх потреб польської громади в Україні можна виділити наступні питання: вивчення та дослідження польської мови, літератури, культурних традицій, звичаїв, та їх викладання на різних рівнях освіти в Україні.

Культурно-освітня діяльність польських громадських організацій в Україні має тривалу традицію, адже, навіть якщо говорити про українсько-польську взаємодію після відновлення незалежності обох країн від комуністичного минулого, то ще до прийняття і ратифікації «Договору між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво» розпочалися перші транскордонні взаємодії [3].

Так, наприкінці 1980-х років у багатьох містах України розпочалося реформування так званих товариств радянсько-польської дружби, що виконували здебільшого ідеологічні функції, поставлені радянським керівництвом і стояли осторонь проблем польської людності в СРСР та УРСР. Окрім цього, почали створюватися польські національно-культурні товариства, а впродовж 1990-1991 рр. на конгресах української полонії було засновано Спілку поляків України (ZPU, голова Станіслав

Шалацький, пізніше Станіслав Костецький) та Федерацію польських організацій в Україні (FOPU, голова Емілія Хмельова). Обидві організації, ось уже майже 30 років активно працюють над зміцненням українсько-польських відносин, як на державному, так і на громадському рівнях [6, с. 74].

Головною метою даних організацій є національне відродження польської меншини, піднесення її національного духу та свідомості, заохочення до участі у суспільно-політичному, культурному та громадському житті країни на засадах поваги до етнічної історії та непростих питань міжетнічної взаємодії українського та польського народів, зміцнення партнерства та співробітництва між Україною та Польщею. Спілка поляків України, Федерація польських організацій в Україні та інші громадські об'єднання польської меншини діють згідно з Конституцією України, законодавством та власними статутами.

Громадські організації польської меншини в Україні, як правило, займаються наступними видами діяльності: провадять науково-дослідну, видавничу, культурно-просвітницьку, освітянську діяльність, викладають або сприяють викладанню польської мови в Україні, засновують бібліотеки та освітні заклади, організовують фестивалі та туристичні маршрути, допомагають в розвитку самодіяльності мистецьких колективів тощо.

Варто згадати, що саме культурно-освітня діяльність стала для Спілки поляків визначальною, адже не випадково перша її назва Польське культурно-освітнє товариство. Польську мову тут починають вивчати в недільних школах цілими родинами. Така освітня діяльність поширюється по всій Україні в містах, де є відділення спілки поляків України чи інших польських організацій, таких як Федерація польських організацій з Польським домом у Києві, у Львові, Хмельницькому, Житомирі, Вінниці, Кам'янці-Подільському, Городку та інших.

Гіршою залишається ситуація в місцях компактного та змішаного поселення польської спільноти у сільській місцевості. Не всі жителі села зберегли в активному побутуванні польську мову, але в пам'яті багатьох із них збереглися фольклорні твори та молитви [2, с. 171].

Подібна ситуація сьогодні стосується багатьох населених пунктів України, адже поляки, як і представники інших національних меншин в умовах незалежної Української держави отримали конституційне право на освіту та вільний розвиток своєї культури.

Існувати і продовжують мати місце також і деякі труднощі. Так поляки, як й інші етноси на теренах України, яка тривалий час перебувала у складі Російської імперії та СРСР, були обмежені у зв'язках зі своєю батьківщиною, існували постійні проблеми, а часто і заборони, щодо національної преси і книговидавництва. Однак в останні десятиліття, в умовах налагодження відносин між Україною та Польщею ситуація стала значно покращуватись. У нових умовах польські осередки, користуючись правом статусу національних меншин, почали від-

роджуватися, займатися публіцистичною та видавничою діяльністю.

Освітня робота провадиться майже всіма польськими національними громадськими організаціями у найрізноманітніших формах. Так, при Бібліотеці імені Адама Міцкевича в м. Київ було створено культурно-освітнє товариство імені Адама Міцкевича.

Постійно функціонують курси польської мови при Польському Домі в Києві, а Федерація Польських Організацій України стала ініціатором створення спілки вчителів польської мови, що успішно працює вже не один рік. Вивчення польської мови має важливе значення для розвитку польського самодіяльного мистецтва в Україні, яке переживає сьогодні своє справжнє відродження [2, с. 173].

Підтримкою польських громадських об'єднань в Україні користуються 5 шкіл із навчанням польською мовою, у яких навчається близько 2 тисяч учнів. Зокрема, у Львівській обл. в 4 школах навчання ведеться польською мовою. Ще одна школа з польською мовою навчання функціонує в Івано-Франківську. Окрім навчання польською, у цих школах до навчальних планів уведено такі предмети, як «Історія Польщі» та «Географія Польщі».

Загалом же як предмет, в Україні вивчають польську мову понад 4 тис. учнів, факультативно або в гуртках – понад 3 тис. учнів. Польська мова вивчається також у численних українських вищих навчальних закладах [4].

Так, за роки незалежності України польські громадські організації зуміли реалізувати інтерес до вивчення польської мови, натомість набагато складнішим випробуванням виявилась реалізація цих потреб через загальноосвітні та суботньо-недільні школи.

У 1992 р. Міносвіти затвердило Тимчасове положення про недільну школу національних меншин в Україні, що сприяло формуванню та вдосконаленню їх мережі [7, с. 291]. Станом на 2006/2007 навчальні роки в областях України вже діяло 26 польських суботньо-недільних шкіл, однак ці дані могли стосуватися лише закладів, зареєстрованих у місцевих відділах освіти (за даними польської сторони лише у межах Львівського консульського округу були 72 такі школи [10, с. 439]).

У 2010 р. Міністерство освіти і науки затвердило програми з польської мови для суботніх шкіл, що суттєво покращило ситуацію із суботніми школами. Так, на кінець 2011/2012 навчального року в Україні було вже 532 пункти вивчення польської мови (12 груп у дитсадках, 5 польських шкіл, 29 класів із вивченням польської мови, 53 школи з вивченням польської мови як іноземної, факультативне вивчення польської мови у 83 школах, 200 суботньо-недільних шкіл і 150 різноманітних курсів польської мови) [10, с. 440].

Однак, важливою і складною лишається проблема дослідження питання вивчення польської мови на курсах польських організацій за кількісно-якісними показниками, а саме, через відсутність точних даних. Можемо зазначити, що станом на 1993 р. за підтримки Республіки Польща в Україні

працювало 28 вчителів з Польщі, а вже у 2009 р. їх кількість зросла до 41. [1, с. 298]. Загалом же в Україні працювало 190 вчителів польської мови [5, с. 428]. Певно, що за останні роки ситуація істотно змінилась, однак існують складнощі в систематизації подібних даних.

Малодослідженим лишаються також школи і курси, що діяли при римо-католицьких парафіях, про них можна говорити лише на підставі їх підтримки Товариством «Спільнота польська», яке, зокрема, у 2008 р. надало допомогу курсам польської мови у римо-католицьких парафіях у Бродовцях, Долині, Миколаєві, Романові, Шаровеччі, чернечих згромадженнях сестер-домініканок у Чорткові, сестер слуг Ісуса у Новій Боровій Володарськ-Волинського району Житомирської області, сестер-бенедиктинок у Житомирі тощо [7, с. 292].

Більш документально підтвердженими є питання функціонування освітніх закладів, що сприяють розвитку польської громади в Україні. Серед дошкільних навчальних закладів, наприклад є і державні, і приватні установи. Так, у 2010/2011 навчальному роках у Львові та у м. Стрию Львівської області функціонували 3 групи з вихованням польською мовою у державних дошкільних навчальних закладах та група у приватному дошкільному навчальному закладі. Аналогічно, у Городоцькому районі Хмельницької області на базі центру розвитку дитини діяв гурток з вивчення польської мови, який відвідували в середньому 30 дітей дошкільного віку. У 2 дошкільних дитячих закладах Чернівецької області використовувалися форми роботи з дітьми, що сприяють засвоєнню польської мови.

Польська громада також сприяє забезпеченню освітніх потреб польської меншини, зокрема, і в середніх загальноосвітніх навчальних закладах. Наприклад, у 2002 р. – 1 вересня урочисто відкрито побудовані дві польські школи – у Городку Хмельницької області і Мостиськах Львівської. Кошти на будівництво були виділені, як польською громадою в Україні, так і польськими урядовими програмами. Польською мовою навчаються діти у державних навчальних закладах, кількість яких у 2010/2011 навчальних роках збільшилася у порівнянні з ситуацією в УРСР, коли існувало лише дві польські школи у Львові, до 5, за рахунок нових шкіл у Івано-Франківській, Львівській і Хмельницькій областях. Крім цього, існує по одному загальноосвітньому навчальному закладу з навчанням польською та українською мовами і з навчанням польською та російською мовами (загалом польською мовою у державних і комунальних загальноосвітніх навчальних закладах навчалася 1 357 учнів) [7, с. 293].

Федерація польських організацій України регулярно ставить на порядок денний перед органами державної влади питання щодо визнання шкіл з викладанням польською мовою школами національних меншин. Це проблема актуалізується через безпідставність зменшення кількості годин вивчення польської мови у частині загальноосвітніх шкіл. Органи влади посилаються на відсутність коштів, так, за інформацією Е. Хмельової, у Старому

Скалаті, Полупанівці, Галушчинцях Тернопільської області рішенням обласного управління освіти ліквідовано викладання польської мови, хоча до 2008 року там було 4 години польської мови на тиждень [1, с. 251].

Окрім цього, Федерація польських організацій в Україні, яка об'єднує більшість польських громадських організацій в Україні у 1999 р. висловлювалась за преференції щодо вступу поляків на факультет полоністики Львівського національного університету, тим самим пропонуючи певну «етнізацію» польської освіти. Також, у 2003 році організації, які репрезентують польську меншину в Україні наголошували на необхідності покращення контактів польських громадських організацій в Україні з Міністерством освіти Польщі, однак дані пропозиції не знайшли відгуку ані в Україні, ані у Польщі.

Натомість, плідну співпрацю з польськими навчальними закладами здійснювали й вітчизняні заклади вищої освіти, серед яких можна виділити кафедру польської філології Львівського національного університету імені І. Франка. Подібна співпраця присутня і серед загальноосвітніх навчальних закладів Тернопільської області, які уклали договори про співпрацю з польськими навчальними закладами. Подібну безпосередню співпрацю також здійснювали і продовжують реалізовувати й інші навчальні заклади багатьох областей України.

Таким чином, можемо зауважити, що питання забезпечення освітніх потреб польської етнічної групи постало на порядку денному українсько-польського транскордонного співробітництва ще на початку 1990-х років, однак існує чимало проблем, які потребують чіткого узгодження та подальшого вирішення для здійснення ефективної міжетнічної співпраці та побудови демократичного суспільства, що дбає про можливості кожної із груп населення.

Окремих різноманітням вирізняється культурна співпраця між обома державами. Ще більше у цьому напрямку роблять польські та українські громадські організації. Однією з наймасовіших та наймасштабніших форм цієї взаємодії є проведення фестивалів та культурно-містецьких акцій, які дозволяють одночасно великій кількості людей долучитись до української та польської культури.

Вже можемо назвати традиційними щорічні фестивалі польської культури в Україні, які неодмінно проходять за підтримки польських громадських організацій в Україні, а також по лінії культурного співробітництва між нашими державами. Такі фестивалі та етнокультурні акції дозволяють пересічним українцям краще пізнати польську культуру, традиції, кухню, мистецтво та чимало інших форм вияву етнічних ознак у ненав'язливий спосіб, подолати існуючі етностереотипи.

Також, на окрему увагу заслуговує ще одна форма транскордонної співпраці – Європейські дні добросусідства на українсько-польському кордоні. Така форма проведення фестивалів відносно нова і вперше подібні прикордонні заходи відбулись у 2004 році під гаслом «Транскордонний діалог поль-

ської та української культур». Фестивали наступних років у своїй назві несли подібний сенс – співпрацю і розвиток культурної взаємодії, об'єднання жителів прикордонних регіонів, подолання стереотипів, що підкреслювало мету зустрічей.

У 2010–2012 рр. Дні добросусідства проходила у декілька етапів. Дев'ять Дні європейського добросусідства проходили в рік проведення Євро-2012 і стали наймасовішими за всю історію прикордонних урочистостей. У рамках Днів добросусідства відбуваються форуми та конференції транскордонної співпраці, музично-мистецькі дійства, екуменічні молитви, футбольні матчі, кулінарні пікніки з традиційною кухнею, ярмарки народних ремесел, майстер-класи, інтеграційні заходи для дітей та молоді та ін [9, с. 211].

Щорічними стали фестивали польської культури у Хмельницькій та Житомирській областях, у місцях компактного проживання польської меншини, такі як: «Веселка Полісся» та «Квіти Поділля», які проходять за підтримки Спільки поляків України. Водночас, чимало заходів проходять за підтримки обох держав, традиційними ці фестивали стали для Львова та Києва. Такі події є джерелом підтримки самодіяльних народних колективів, танцювальних студій та хорових капел. Часто при таких гуртках та секціях виникають курси з вивчення польської мови.

Зразковим прикладом поєднання освітнього й культурного виховання є ансамбль старовинної музики «Кантички»; київський колектив «Ластівки – Яскулки», який діє при Будинку вчителя в Києві. Серед учасників ансамблю – студенти Київського славістичного університету, які навчаються на польській філології. До програми колективу включено польські народні пісні, що побутують в Україні. Треба відзначити, що зростає кількість саме дитячих колективів, тому засвоєння текстів польських пісень, поїздки на гастролі до Польщі, як і участь у фестивалях, традиційних концертах, що відбуваються з нагоди Дня Конституції Польщі 3 Травня чи до Свята Незалежності Польщі в Києві чи в Житомирі, можуть бути сприятливим фактором для вивчення і самої мови, заповнюючи той вакуум в освіті польською мовою для осіб польської національності чи змішаних родин, який, на жаль, існує саме в місцях компактного поселення польської спільноти, зокрема на тій же Житомирщині, яка на нашу думку, переживає не тільки відродження польської культури, а й стала для польської меншини одним з проявів їхньої національної самосвідомості. [2, с. 173-174].

Проте, польська громада в Україні представлена не тільки творчими колективами та гуртками. Активною є і діяльність польської громади в медіа-сфері, особливо це помітно у західних регіонах України. Так, в ефірі каналу «Житомир» щотижнево виходить «Слово польське», а «ТРК Союз-ТВ» за поданням ТК «Полонія» щоденно транслює програми для польської національної громади.

Польське радіомовлення в Україні теж представлено. По-перше, важливу роль у міжкультурній комунікації відіграє Польське радіо для закор-

дону. По-друге, на частоті радіостанції «Незалежність» у різні дні мовить «Radio Lwow» та виходить програма «Program katolicki». Також тут діє Львівська міська громадська організація «Polskie Towarzystwo Radiowe». А отже, Львів можна впевнено називати столицею польського радіомовлення в Україні. У програмах по радіо звучать випуски новин, огляди преси, коментарі, репортажі кореспондентів зі світу, інтерв'ю та дискусії, літературні та музичні сюжети.

Періодичні видання польської національної меншини представлено такими групами видань:

– інформаційні: «Głos Podola» (Кам'янець-Подільський), «Волинський Монітор» (Луцьк), «Kurier Stanisławowski» та «Kurier Galicyjski» (Івано-Франківськ), «Газета польська» (Житомир), «Дзєннік Кійовські» (Київ);

– громадсько-суспільні: «Lwowskie Spotkania» (Львів), «Harcerz Kresow» (Львів), «Wspolne Dziedzictwo» (Тернопіль), «КОТВИСА» (Миколаїв);

– культурно-освітні: «Мозаїка Бердичівська» (Бердичів), «Голос вчителя» (Дрогобич), «Krupica» (Київ);

– релігійні: «Воля з Волині» (Острів), «Радість Віри» (Львів) [8, с. 102].

Останнім часом набувають усе більшої популярності спільні українсько-польські проекти в медіа-сфері, наприклад, міжнародний міждисциплінарний журнал «Ucrainica Polonica» й «Українська полоністика» [8, с. 102].

Таким чином, окрім освітньої складової, польська громада в Україні активно зайнята організацією та проведенням культурно-мистецьких заходів, що з кожним роком популяризують знання про польську культуру, активізують інтерес до самобутніх польських традицій. Водночас, громадські організації, за сприяння обох держав, не зупиняються на досягнутому, розширюючи горизонти діяльності на нові складові: спортивні, гастрономічні, екологічні заходи, що сприяє підтримці польської національної меншини в Україні, та пізнанню Польщі, її культури, зокрема сучасної, подоланню стереотипів та формуванню позитивного іміджу поляків серед українців і навпаки.

Отже, ми розглянули ключові аспекти діяльності польської громади в Україні, під егідою громадських організацій, що діють згідно з Конституцією та законами України, в контексті культурної та освітньої роботи. На підставі цього робимо висновок, що становище польської національної меншини в Україні суттєво якісно відрізняється від становища інших національних меншин, за рахунок близького сусідства та добросусідських відносин з Польщею, а також за рахунок чисельності польської громади в Україні. Не менш важливою також є і матеріальна, інституційна та ідейна підтримка з боку Республіки Польща. Польські громадські організації в Україні докладають значних зусиль упродовж усіх років незалежності України до створення освітніх закладів, проведення культурно-мистецьких заходів та фестивалів, лекторіїв та творчих гуртків, а також до входження в медійний простір України, задля популяризації польської

культури, звичаїв, мови та інших етнічних рис. І що найголовніше, дбають про усталення мирного, доброзичливого діалогу, який несе в собі зерно розуміння обох культур, за рахунок пошуку спільних рис та відмови від конфронтаційної риторики. Не менш важливим і перспективним є подальше дослідження питань фінансового підґрунтя та матеріального забезпечення діяльності громадських організацій польської меншини та розгляд інших напрямків їх діяльності, для розуміння проблем та перспектив забезпечення потреб польської громади в Україні.

Список використаних джерел

1. *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za Granicą*, 2009. [online] Warszawa. Доступно: <http://polska.szkola.pl/images/moodledata/1/Raport_o_Polonii_i_Polakach_za_granic_B1.pdf> [Дата звернення 15 Вересень 2019 р.].
2. Вахніна Л.К., 2008. Розвиток культури поляків України в незалежній українській державі. *Українсько-польські культурні взаємини*, вип. 2, с. 167-175.
3. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво. [online]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172> [Дата звернення 15 Вересень 2019].
4. Жосан О. *Особливості українсько-польських стосунків на сучасному етапі* [online]. Доступно: <<http://www.forumn.kiev.ua/2009-09-88/88-07.html>> [Дата звернення 15 Вересень 2019 р.]. (3 куришко)
5. Калакура О.Я., 2007. *Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті*. Київ, : Знання України, 507 с.
6. Калакура О.Я., 2011. Польська меншина як чинник українсько-польської співпраці на сучасному етапі. *Історичний архів*, Вип. 6, с. 73-79
7. Калакура О.Я., 2014. Полонія Галичини у суспільно-політичних процесах сучасної України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 4-5 (72-73), с. 284-297.
8. Куришко С.С., 2014. Польська національна меншина як суб'єкт суспільно-політичних процесів в Україні. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія : Політологія, т. 228, вип. 216, с. 100-104.
9. Романюк І, Пачос Ю., 2014. Фестивалі української культури в Польщі як елемент мистецької українсько-польської співпраці початку ХХІ ст. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*, вип. 19., с. 206-213.
10. Рудницький С.В., 2014. *Суспільно-політичні інтереси поляків незалежної України*. Житомир, 620 с.

References

1. *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za Granicą*, 2009. [online] Warszawa. Dostupno: <http://polska.szkola.pl/images/moodledata/1/Raport_o_Polonii_i_Polakach_za_granic_B1.pdf> [Data zvernennia 15 Veresen 2019 r.].
2. Vakhnina L.K., 2008. Rozvytok kultury poliakiv Ukrainy v nezalezhnii ukrainiskii derzhavi. *Ukrainsko-polski kulturni vzaiemynu*, vyp. 2, s. 167-175.
3. Dohovir mizh Ukrainoiu i Respublikoiu Polshcheiu pro dobrosusidstvo, druzhni vidnosyny i spivrobitnytstvo. [online]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172> [Data zvernennia 15 Veresen 2019].
4. Zhosan O. *Osoblyvosti ukrainsko-polskykh stosunkiv na suchasnomu etapi* [online]. Dostupno: <<http://www.forumn.kiev.ua/2009-09-88/88-07.html>> [Data zvernennia 15 Veresen 2019 r.]. (3 kuryshko)
5. Kalakura O.Ia., 2007. *Poliaky v etnopolitychnykh protsesakh na zemliakh Ukrainy u KhKh stolitti*. Kyiv, : Znannia Ukrainy, 507 s.

6. Kalakura O.Ia., 2011. Polska menshyna yak chynnyk ukrainsko-polskoi spivpratsi na suchasnomu etapi. *Istorichnyi arkhiv*, Vyp. 6, s. 73-79

7. Kalakura O.Ia., 2014. Poloniia Halychyny u suspilno-politychnykh protsesakh suchasnoi Ukrainy. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 4-5 (72-73), s. 284-297.

8. Kuryshko S.S., 2014. Polska natsionalna menshyna yak subiekt suspilno-politychnykh protsesiv v Ukraini. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu „Kyievo-Mohylianska akademiia”*. Serii : Politolohiia, t. 228, vyp. 216, s. 100-104.

9. Romaniuk I, Pachos Yu., 2014. Festyvali ukrainskoi kultury v Polshchi yak element mystetskoi ukrainsko-polskoi spivpratsi pochatku KhKhI st. *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka*, vyp. 19., s. 206-213.

10. Rudnytskyi S.V., 2014. *Suspilno-politychni interesy poliakiv nezalezhnoi Ukrainy*. Zhytomyr, 620 s.